

1. Увод

1.1. Предмет истраживања

С обзиром на тему рада излагање је најбоље започети цитатом Милана Шипке: „Однос између језика и политике изузетно је актуелна тема. У некадашњој заједничкој држави, Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији, посебно на српско-хрватском говорном простору, језичка је проблематика последњих неколико деценија XX стољећа толико исполитизирана (могло би се чак рећи и политички контаминирана) да се расправа о њој просто намеће као насушна научна и друштвена потреба“¹.

Зна се да сербокроатистика, као дисциплина, своје почетке носи још од времена Илирског покрета, односно од XIX века. Она се налазила у Штросмајеровој идеји југословенства, док је њен главни носиоц био хрватски филолог Ватрослав Јагић. Стварањем Југословенске академије знаности и уметности (1867) у Загребу пренесене су у народ и одобрене Јагићеве идеје о Србима православцима и Хрватима католицима, који су један народ по језику, којим им је заједнички, али се они разликују по вери.

Нажалост, поједини српски филолози, упркос Вуковим ставовима о српском народу и језику, слепо су следили Јагићеве идеје. Један од њих је био и Ђуро Даничић који је прешао у Загреб и радио на речнику „заједничког“ језика Хрвато-Срба. Пре него што је то учинио, Даничић је био Вуков следбеник. На основи оваквих поступака грађена је једна од највећих историјских заблуда да Срби и Хрвати заиста имају један заједнички језик. Такође ће бити прихваћен став да заједнички језик Срба и Хрвата има три наречја, штокавско, чакавско и кајкавско, што је својевремено тврдио и сам Даничић. Вук је, ипак, имао потпуно другачије погледе када је реч о штокавском дијалекту. Он је, заједно с осталим стручњацима, говорио да је штокавски дијалект српски и да су сви Срби штокавци, без обзира на њихову вероисповест, јер постоје Срби трију закона (грчког, римског и турског). Али, управо Даничићевим заслугама биће инаугурисана сербокроатистика као наука о српскохрватском језику, у чијим водама ће потпуно

¹ Милан Шипка, *Језик и политика*, Београд, 2006, 11.

потонути права наука, србистика. У обе Југославије упорно су се понављале Јагићеве теорије, док су Вукове биле скоро потпуно заборављене.

Тако је у XX веку, као Даничић, још један познати српски филолог, Александар Белић, прихватио Јагићеве идеје. Исто се десило и с Љубомиром Стојановићем који је све до XX века био доследан Вуку. На тај начин се у Југославијама гурало погрешно тумачење Бечког договора (1850), наводно договора Срба и Хрвата о заједничком језику који је потписао и сам Вук. То није ништа друго него искривљавање историјских чињеница, што ће бити приказано у даљем тексту рада.

Ипак, већ пред Други светски рат, Хрвати су ишли ка разбијању заједничке државе и заједничког језика. Без обзира што је цео период постојања НДХ био у својој суштини антисрпски, 1945. године долази до поновног обједињења, сада већ у СФР Југославији.

Свој тријумф хрватски филолошки програм доживео је 1954. године када је одржан Новосадски договор и када је признат српскохрватски као службени језик СФР Југославије. Тада је створена заблуда да српски језик означава екавски изговор и ћирилично писмо, док су ијекавица и латиница биле „предате“ Хрватима. На Договору тако је урађена подела језика на две варијанте, београдску и загребачку. Хрвати ће, међутим, врло брзо прекршити Новосадски договор, и 1967. године представити „Декларацију о називу и положају хрватског језика“ и тако створити кроатистику као науку о хрватском језику. За разлику од Срба и српских лингвиста, они су се тада званично одрекли Новосадског договора.